

HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA A FISKÁLNÍ POLITIKA

Eva Tomášková

eva.tomaskova@law.muni.cz

Konzultační hodiny:

- Úterý: 13.30 – 14.30
- Čtvrtek: 13.00 – 14.00

HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA

- podstata hospodářské politiky
- cíle hospodářské politiky
- příčina zásahů státu do ekonomiky

Podstata hospodářské politiky

- Hospodářská politika je konkrétní jednání státu, kterým je ovlivňována hospodářská situace v širokém národním měřítku.
- Dříve: HP = dosažení maxima společenského blahobytu
- Dnes: HP se utváří na základě střetu názorů politických stran a lobby, byrokracie a reakce na konkrétní hospodářskou situaci

Cíle hospodářské politiky

- zajištění sociálních jistot obyvatelstva
- vnější měnová a obchodní stabilita
- zajištění růstu ekonomiky

Existují 4 základní cíle tzv. stabilizační politiky:

- plná zaměstnanost
 - stálý hospodářský růst
 - cenová stabilita
 - vnější rovnováha
-
- Magický čtyřúhelník

Členění hospodářské politiky

- fiskální (rozpočtová)
 - soustava veřejných rozpočtů
 - mimorozpočtové fondy
 - rozpočty vládních neziskových organizací, veřejných podniků ve veřejném sektoru
- monetární
 - provádí ČNB
 - ovlivňuje *peněžní zásobu* nebo *úrokové sazby* s cílem stabilizovat ekonomiku
- důchodová
 - zahrnuje různé formy regulace mezd
 - sociální politika
- vnější měnová
 - souvisí s zahraničním obchodem
 - přímé nástroje (clo, kvóty, neviditelné překážky obchodu - hygienická nařízení, normy)
 - nepřímé nástroje (intervence na devizových účtech)

Příčiny selhání trhu a státních zásahů

- Mikroekonomické
 - nedokonalá konkurence
 - nedostatek informací
 - existence přirozeného monopolu
 - existence veřejných statků
 - vznik externalit
- Makroekonomické
 - nedostatečné využívání zdrojů
 - zabezpečit stabilní hospodářský růst
- Mimoekonomické
 - potřeba zmírnit nerovnosti mezi subjekty
 - potřeba zvýšit kvalitu lidského potenciálu
 - ohled na životní prostředí

Netržní činnosti státu

- legislativní
- alokační
 - jedná se o snahu státu **efektivně alokovat** finanční prostředky
- redistribuční
 - dosáhnout větší **spravedlivosti** v rozdělování
 - redistribuce se zajišťuje zejména:
 - nepřímo prostřednictvím progresivních daní
 - vyšším zdaněním některého zboží
 - přímo prostřednictvím adresných peněžních transferů
- regulační
- stabilizační
 - jsou důsledkem makroekonomických příčin selhání trhu

Fiskální politika

- význam a podstata fiskální politiky
- teoretické přístupy k fiskální politice
- význam a podstata státního rozpočtu
- mechanismus sestavování SR
- úloha SR v hospodářské politice
- příjmy a výdaje SR
- deficit státního rozpočtu
- Lafferova křivka

Fiskální politika

Fiskální politika je záměrná činnost vlády využívající státního rozpočtu k regulaci peněžních vztahů mezi státem a ostatními ekonomickými subjekty s cílem stabilizovat makroekonomický vývoj.

Typy fiskální politiky:

- ***Expanzivní:***
 - růst výdajů st. rozpočtu (přímé)
 - snížení daní (nepřímé)
 - kombinace obou předchozích způsobů

- ***Restriktivní***
 - snížení výdajů st. rozpočtu (přímé)
 - zvýšení příjmů st. rozpočtu (nepřímé)
 - kombinace obou předchozích způsobů

Teoretické přístupy k fiskální politice

- *Fyziokraté* - stát nemá zasahovat do hospodářství
- *Merkantilisté* - potřeba aktivních státních zásahů
- *Klasická politická ekonomie* - prosazovala škodlivost státních zásahů
- *Neoklasický proud* - na veřejný sektor jsou aplikovány principy efektivní alokace zdrojů
- *Teorie ekonomie blahobytu* - stát má zajišťovat rovné podmínky pro všechny jednotlivce
- *Keynes* - teorie cyklicky vyrovnaného státního rozpočtu
- *Monetaristé* - deficit státního rozpočtu vede k vysoké inflaci

Význam a podstata státního rozpočtu

- nejvýznamnější veřejný rozpočet
- soustřeďuje největší část příjmů rozpočtové soustavy (prochází jím 80 % příjmů soustavy veřejných rozpočtů)
- nejdůležitější finanční nástroj užívaný ústřední vládou v hospodaření státu k financování státních netržních činností
- nejvýznamnější nástroj stabilizační politiky
- prostřednictvím st. rozpočtu se nenávratným způsobem přerozděluje významná část HDP

Státní rozpočet je:

- Centralizovaný peněžní fond
 - je nejdůležitějším fondem v rozpočtové soustavě
- Nejdůležitější bilance státu
 - příjmy a výdaje st. rozpočtu závazně člení rozpočtová skladba – třídění dle kapitol, druhové, funkční (členění nenávratných výdajů)
 - vzhledem k objemu st. rozpočtu je významná výše jeho deficitu a výše tzv. skrytého dluhu

Státní rozpočet je:

- Finanční plán
 - nabývá podoby rozpočtového zákona
 - za plnění odpovídá ministerstvo financí
 - vláda je většinou zmocněna provádět v případě potřeby dílčí úpravy rozpočtu
 - po skončení období se sestavuje závěrečná bilance skutečného plnění st. rozpočtu – tzv. státní závěrečný účet
 - Tok běžných příjmů – kolísá
 - Tok běžných výdajů – pravidelný

- Významný nástroj rozpočtové politiky
 - záměrně jsou využívány daňové příjmy a některé výdaje a rozpočtové saldo k ovlivňování agregátní poptávky a hospodářskému růstu, k ovlivňování zaměstnanosti
 - všechny příjmy a výdaje se realizují zpravidla na jednom běžném účtu v zúčtovacím centru, jedná se o clearingový účet tzv. Státní pokladny – v ČR nazývaný souhrnný účet

Sestavování SR

- sestavení návrhu
- projednání a schválení
- plnění
- případné schvalování úprav během rozpočtového období
- kontrola plnění

Úloha SR v hospodářské politice

- alokační
 - poskytování veřejných statků a služeb
- distribuční
 - rozdělování důchodů a bohatství ve společnosti
- stabilizační
 - úkolem vlády je používat nástroje fiskální politiky k udržení vysoké úrovně a plynulého chodu ekonomické aktivity

Výdaje SR

- na vládní nákupy – zajištění veř. statků státem – tzv. alokační výdaje
- na financování běžných a kapitálových potřeb neziskových organizací, které stát zřídil pro zabezpečení veřejných statků
- na peněžní transfery pro obyvatelstvo
- formou dotací na výrobu některých výrobků pro domácnosti
- formou dotací ekologických
- redistribuční výdaje

Trendy ve výdajích SR

- růst výdajů
- mandatorních transferových plateb obyvatelstvu
- na dluhovou službu
- decentralizace financování potřeb na nižší vládní úrovni a územní samosprávu
- podíl vládní poptávky na agregátní poptávce je ve vyspělých zemích ve výši 15 – 20%

Příjmy SR

■ Daňové

- pojistné na sociální zabezpečení (pojistné na důchodové pojištění a pojistné na nemocenské pojištění)
- příspěvek na státní politiku zaměstnanosti
- pojistné na veřejné zdravotní pojištění
- cla
- místní poplatky (tyto jsou zařazeny do rozpočtů nižších územně správních celků)

■ Nedaňové

- příjmy ve formě uživatel. poplatků
- z pronájmu státního majetku

Daňové příjmy

Daňové příjmy mají charakter daní, tzn:

- povinná
- nenávratná
- neekvivalentní
- pravidelně se opakující
- zákonem stanovená platba do veřejného rozpočtu

Trendy v příjmech SR

- běžné příjmy (daně cca 58 %) + příspěvky na soc. zabezpečení se podílejí (38 %) - tj cca 95% na celkových příjmech
- kapitálové příjmy jsou velmi malé (Fond národního majetku)
- tempo růstu daň. příjmů ve st. rozpočtu se snižuje

STÁTNÍ ROZPOČET V ČR V SOUČASNÉ DOBĚ

PŘÍJMY

Běžné:

- daňové - svěřené daně
 - sdílené daně (daň z příjmů, DPH)
 - cla
 - pojistné soc. zabezpečení a přísp. na stát. politiku zaměstnanosti
 - správní poplatky
- nedaňové - příjmy z pronájmu majetku
 - od OS, PO, od podniků
 - odvody ČNB
 - přijaté úroky
- přijaté sankce za porušení rozpočtové kázně
- ostatní

Kapitálové:

- z prodeje nemovitého majetku
- z prodeje akcií a majetkových podílů
- příjmy z emise st. obligací
- přijaté splátky z vládních úvěrů, půjček

Ostatní

VÝDAJE:

Běžné:

- alokační:
 - mzdy a platy
 - povinné pojistné za zam.
 - materiálové
 - energie apod.
- redistribuční:
 - transfery – dotace - neúčelové
 - účelové
 - OS, PO, podnikům, obč. sdruž., obcím a krajům, mimorozpočt. fondům
 - úroky
 - sociální dávky
 - platby do zahraničí
 - ostatní

Kapitálové:

- na hmotný a nehmotný majetek
- nákup CP
- poskytnuté investiční účel. dotace OS, PO, obcím a krajům
- invest. půjčky různým subjektům
- splátky úvěrů, půjček

Ostatní

Trendy - vývoj SR

- Tok výdajů st. rozpočtu je během roku poměrně rovnoměrný, avšak v závěru roku objem výdajů vzrůstá.
- Rozhodující objem výdajů SR ČR představují běžné výdaje (1993 – 2000 – 88 %, v poslední době tvoří cca 98 %).
- Celkové výdaje st. rozpočtu vzrostly za poslední roky o více jak 20 %, neinvestiční transfery obyvatelstvu vzrostly o téměř 30 %, příjmy st. rozpočtu vzrostly pouze o cca 15 %.
- Od roku 1995 stoupá podíl mandatorních výdajů (skupina peněžní transfery obyvatelstvu) a ostatních obligatorních výdajů – tzv. quasi mandatorní výdaje.

Distribuční spravedlnost

- **Spravedlnost se v daňové teorii:**
 - schopnost platit daň – každý subjekt by měl přispívat k financování veřejných statků podle své platební schopnosti
 - užitek ze zdanění – jednotlivec má platit takovou daň, která je rovna užitku ze zdanění v podobě různých veřejných statků, které pro něj stát zabezpečuje

- *princip vertikální spravedlnosti*
 - poplatník s větší schopností platit daň, tzn. bohatý subjekt, by měl platit větší daň než poplatník s nižší schopností platit daň

- *princip horizontální spravedlnosti*
 - poplatníci se stejnou schopností platit daň platí stejně velikou daň, a to bez ohledu na pohlaví, rasu, věk apod.